

**İSTANBUL KÜÇÜKÇEKMECE
GÖL HAVZASI KAZILARI
EXCAVATIONS OF KÜÇÜKÇEKMECE LAKE BASIN
(BATHONEA)**

BU KİTAP
MARPORT KÜLTÜR HİZMETİDİR

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

İSTANBUL KÜÇÜKÇEKMECE GÖL HAVZASI KAZILARI

EXCAVATIONS OF KÜÇÜKÇEKMECE LAKE BASIN
(BATHONEA)

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI
İSTANBUL KÜÇÜKÇEKMECE
GÖL HAVZASI KAZILARI
EXCAVATIONS OF KÜÇÜKÇEKMECE LAKE BASIN
(BATHONEA)

Yayımlayan
Nezih BAŞGELEN

Editör
Şengül G. AYDINGÜN

Yardımcı Editörler
Błażej STANISLAWSKI, Şeniz ATİK, Haldun AYDINGÜN, Dürdane KAYA, Ayberk ENEZ

Fotoğraf Editörü
Haldun AYDINGÜN

İngilizce Editör
Emre KURUÇAYIRLI

Düzenleme
Erol BARLAS

ISBN: 978-605-???-???-?

Sertifika No: 10459

© 2017 Arkeoloji ve Sanat Yayınları Tur. San. Tic. Ltd. Şti.

Hayriye Cad. Cezayir Sok. No: 5/2 Beyoğlu-İstanbul

Her türlü yayın hakkı saklıdır / All rights reserved.

Yayınevinin ve yazarın yazılı izni olmaksızın elektronik mekanik,
fotokopi ve benzeri araçlarla ya da diğer kaydedici cihazlarla
kopyalanamaz, aktarılamaz ve çoğaltılamaz.

Makalelerin içeriği ile ilgili sorumluluklar yazarlara aittir.

Baskı-Cilt:

Kitabevi/Satış Mağazası

arkeopera

Yeniçarşı Cad. No: 66/A

34433, Galatasaray

Beyoğlu-İstanbul

Tel.: 0212 249 92 26

www.arkeolojisanat.com / info@arkeolojisanat.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZLER

“T.C. Kültür ve Turizm Bakanı **Prof. Dr. Numan KURTULMUŞ**’un Önsözü”

“Kocaeli Üniversitesi Rektörü **Prof. Dr. Saadettin HÜLAGÜ**’nün Önsözü”

“Polonya Cumhuriyeti Türkiye Büyükelçisi **Maciej LANG**’ın Önsözü”

“Marport Yönetim Kurulu Başkanı **Lucien ARKAS**’ın Önsözü”

“İstanbul’un İkinci Tarihi Yarımadası: Bathonea”
Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşar Yrd. **Ahmet Emre BİLGİLİ**

Kazıya Başlarken	XIX
R. Haldun AYDINGÜN	
Nehir-Göl-Deniz Birleşiminde Bir Kazı Yeri (İlk Beş Yıllık Çalışma)	1
An Excavation Site at the Junction of River-Lake and Sea (Works of the First Five Years).....	13
Şengül G. AYDINGÜN	
Bathonea İsmi Üzerine Veriler ve Yorumlar	85
Scientific Data and Comments About the Name of Bathonea	93
Şengül G. AYDINGÜN	
Küçükçekmece Gölü Havzasının Jeomorfolojik Özellikleri	117
T. Ahmet ERTEK – Hakan KAYA	
Küçükçekmece Lagünü’nün Çevre Manyetizması ve Paleoklimsel Yorumu	125
Özlem MAKAROĞLU	
Geç Antik Çağ’da İstanbul’un Batısındaki Arazinin Tarihi Coğrafyası	135
Mustafa H. SAYAR	
Avcılar–Firuzköy Yarımadası 1. Derece Arkeolojik Sit Alanında Yapılan Jeofizik Araştırmalar.....	143
Ertan PEKŞEN–İsmail KAPANVURAL – Şerif BARIŞ	
Türker YAS – Hamdullah LİVAOĞLU	
Tunç Çağlarında Karadeniz-Marmara-Akdeniz Arasında Bir Aktarma Limanı: Küçükçekmece	153
Haldun AYDINGÜN	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazılarında Yapılan Jeofizik Araştırmalar	165
Ercan ERKUL – Harald STÜMPEL – Ertan PEKŞEN – Türker YAS -	
İsmail KAPANVURAL – Şerif BARIŞ	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları 2012-2015 Mimari Belgeleme/ Rölöve Çalışmaları.....	175
Asuman YARKIN YEŞİLIRMAK	

Küçükçekmece Gölü Sonar Tarama Çalışmaları	203
Hakan ÖNİZ	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Büyük Sarnıç.....	217
Kerim ALTUĞ	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Antik Çağ Su Temin Tünelleri	229
Ali Hakan EĞİLMEZ – Emre KURUÇAYIRLI – Metin ALBUKREK	
Gülşen KÜÇÜKALİ – Şengül G. AYDINGÜN	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazılarında Tespit Edilen Ahşap Bir Kapının Metal Aksanı ve Modellemesi	253
Ayberk ENEZ	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Geç Antik Çağ Unguentariumları-2013	275
Dürdane KAYA	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Geç Roma-Erken Bizans Dönemi Kandil Buluntuları	295
Ahmet ASLAN – Şengül G. AYDINGÜN - Ayberk ENEZ	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazılarında Ele Geçen Dipintolu LR2 ve Damgalı LR13 Amphoraları	313
Ülkü KARA	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazılarında Bulunan Amphora Tıpları	323
Dürdane KAYA – Ahmet ASLAN	
Bizans Dönemi Sırlı Seramikleri Hakkında Kısa Bir Değerlendirme	333
Gülsüm TÜRKMEN	
Ortaçağ'dan Bir Kurban Sahnesi	349
Şengül G. AYDINGÜN - Gülsüm TÜRKMEN	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Geç Antik Dönem Cam Buluntuları.....	353
Şeniz ATİK – Merve ÖZKILIÇ	
Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Osmanlı Lüleleri	379
Dürdane KAYA – Barış ÖZMEN	
Küçükçekmece Göl Havzası Kazılarında Bulunan Sikkeler ve Yerleşim Tarihine Katkıları	395
Oğuz TEKİN	
Küçükçekmece Gölü'nün Kuzeyinde Yer Alan Arkeolojik Sit Alanına İlişkin Floristik Gözlemler.....	403
Tamer ÖZCAN	
Küçükçekmece Göl Havzasında Tespit Edilen Kelebek Türleri.....	417
Bülent ŞEKER	

Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea ?) Kazıları Arkeozoolojik Analizleri	423
Vedat ONAR - Özlem SARITAŞ	
İstanbul'un İlk "Ören Yeri-Kent Parkı"; Bathonea ? Projesi	431
Asuman YARKIN YEŞİLİRMAK	
Bathynias - About Identification and Localisation of the Ancient River	443
Olga WEGLARZ	
Concerning The Identification Of The Site Excavated On The Küçükçekmece Lake (Turkey) - A Study Of Greek And Latin Written Sources About The Ancient Settlement Of Melantias	455
Olga WEGLARZ	
Relics of St. Mammes In Langres And The Byzantine Empire. Side Remarks From The Project Stambul/Constantinople Kucukcekmece-The Destination Port Of The Way From The Varangians To The Greeks, A Centre Of "Byzantinization" Of The Rus' Community	463
Tomasz PELECH	
Cult Centers of St Mamas in Constantine Porphyrogenitus' Works Side Remarks from the Project: <i>İstanbul/Constantinople - Küçükçekmece - The Destination Port of the Way from the Varangians to the Greeks, a Centre of "Byzantinization" of the Rus' Community</i>	469
Konrad SZYMAŃSKI	
Project: "Constantinople/Istanbul- Küçükçekmece The Destination Port of the Way from the Varangians to the Greeks, a centre of 'Byzantinization' of the Rus' Community" - Aims, Sources And Objectives Constantinople / İstanbul-Küçükçekmece Varangianlar'ın Yolu Türkiye- Polonya Ortak Projesi (Hedefler, Kaynaklar ve Amaçlar)	485
Błażej STANISŁAWSKI	
Harita ve Arşivlere Göre Küçükçekmece Gölü'nün Jeostratejik Konumu Ve Tarih Boyunca Kent Planlamasında ki Önemi (Regio – XIV ?)	505
Oğuz CEBECİ	
ÖZETLER	543
HAVA FOTOĞRAFLARI (Murat ÖZTÜRK)	557
TEŞEKKÜR	569

KÜÇÜKÇEKMECE GÖL HAVZASI (BATHONEA ?) KAZILARI OSMANLI LÜLELERİ

Dürdane KAYA* – Ayberk ENEZ – Barış Ozan ÖZMEN

Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazıları¹, İstanbul'un Avcılar, Küçükçekmece ilçelerinin sınırları içerisinde, gölün batı yakasında 2009 yılından itibaren sürdürülmektedir.² Bu çalışmada 2011- 2012 ve 2013 kazı sezonunda ele geçirilen pişmiş toprak tüm ve tüme yakın lüleler ele alınmıştır.

Lüle kelimesi Farsça “lûle” kelimesinden gelir ve emzik anlamındadır. Tütün veya tömbeki içmek için tütün çubuğunun ucuna takılan, pişmiş topraktan ya da lüle taşından yapılmış fincanı andıran ağız açık küçük çanağa “lüle”, bunları imal eden ustalara ise “lüleci” denir. Pişmiş topraktan yapılan lüleler kalıp ya da çarkta üretilmektedir. Lülenin, tütün konulan kısmı “çanak”, tütün yakıldığında dumanın çekilmesini sağlayan kısmı da “tütek/duman yolu” olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Lüleler, bir ucu lülenin tütek kısmına takılan “çubuk” ve çubuğun ağza alınan ucuna takılan “imame” denilen ağızlıklarla kullanılmaktadır (Çiz. 1). Çubuklar genelde organik malzemelerden elde edilmekte olup, en çok tercih edileni ve yaygın olanı, nikotini emen yaseminden yapılmış çubuklardır (Bakla 1985: 4).

Lülenin yapımında ilk aşama ağaçtan bir numunenin hazırlanmasıdır. Numunenin içi çamurla doldurularak bir kalıp çıkarılır lüleler, bu kalıba göre imal edilir. Lüle yapımında, en önemli bir yeri olan bezemeler, genellikle yan yana getirilerek bir bütünü oluşturan motiflerdir. Bunun yanı sıra tek bir motiften oluşan örneklerde mevcuttur. En çok kullanılan motifler arasında geometrik baklava, tütün yaprağı ve gül deseni gibi çeşitli bezemeler yer almaktadır. Ayrıca bazı lülelerde, bu motiflerin uygun bulunan yerlerine, ustanın adı, lakabı veya atölyenin markası bulunan damgalar da basılmıştır. Böylece yapan kişinin ya da atölyenin kimliği belirlenebilmektedir.³

Çeşitli malzeme ve biçimde yapılan lülelerin, altın varaklı ve sır gibi parlak olanları da mevcuttur. Altın varaklı ve parlak sırlı lüleler genellikle İstanbul'da Tophane'de yapılmaktadır. Burada bulunan ustaların ününden dolayı, yurdun farklı yerlerinde aynı kalite üretilen lüleler “Tophane Lülesi” olarak adlandırılmıştır. Günümüzde halen Tophane'deki Hendek Caddesi'nde benzer kalitede lüle yapan esnafın dükânları bulunmakta ve burası Lüleçiler olarak anılmaktadır (Bakla 1985: 4-5).

* Arkeolog, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, durdane.ky@gmail.com
Arkeolog, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ayberkenez@gmail.com
Arkeolog, bozanni@hotmail.com

1 Kazı ile ilgili genel bilgi için bkz: Aydınğün 2008-2013-2015, Aydınğün ve Bilgili 2015, Aydınğün ve Öviz 2011
2 Makaleye konu olan lüleleri inceleme ve yayın yapmamıza izin veren kazı başkanı Doç. Dr. Şengül Aydınğün ile kazıya emek veren ekip arkadaşlarımıza çok teşekkür ederiz. Makalede kullanılan fotoğraflar Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) kazıları 2011-2012-2013 fotoğraf arşivlerinden alınmıştır.
3 Devirlerinin ünlü lüleçilerinin isim ve markaları için: Bakla 1985: 5-6; Kuşoğlu 1989: 35.

Lülenin, Meksika’da MS 2. yüzyıla ait rölyefin üzerinde betimlendiği görüldüğünden ilk kez Amerika’da ortaya çıktığı ve buradan Avrupa, Asya ve Afrika’ya yayıldığı düşünülmektedir. Lülenin yaygınlık kazanması tütün içimiyle ilişkilidir. 17. yüzyılda Osmanlı Devleti’ne İngiliz gemiciler tarafından giren tütünün kahve ile birlikte tüketimi artmıştır. Kahve ile tütünün birlikte tüketildiği kahvehaneler, halkın bir arada vakit geçirdiği sosyal kültürel alışverişinde bulunduğu bir merkez haline gelmiş ve Türk kahvehane kültürünün doğmasına sebep olmuştur. Kahvehanelerde yapılan siyasi söyleşilerden dolayı I. Ahmet tütün içimine yasak getirse de yasağa uyulmamış ardından başa geçen IV. Murat’ın yaptırımlarıyla lülecilik azalmış, III. Ahmet döneminde tütüncüler lonca halinde örgütlenmiştir. Birinci Dünya Savaşı’nda (1914-1918) puro ve sigaranın yaygınlaşmasıyla lülecilik azalmış ve zamanla kaybolan el sanatı haline gelmiştir.⁴ Günümüzde pişmiş toprak pipo yok olmasına karşın, Türkiye’de özellikle de Eskişehir’de bu sanat lületaşından devam ettirilmektedir.

Çalışmamızda incelenen lüleler, Yener’in Antalya Kaleiçi kazılarında ele geçen lüleler hakkında oluşturduğu tipolojiye uygun olduğundan aynı biçimde adlandırılarak tanıtılmıştır. Lüleler, Yener tarafından özellikle çanak şekillerine göre gruplanmıştır (Yener 2005: 114-125). Buna göre, Silindir Çanaklı Lüleler, Yuvarlak Çanaklı Lüleler, Disk Çanaklı Lüleler ve Lale Çanaklı Lüleler olmak üzere dört tipte incelenmektedir.

- 1. Silindir Çanaklı Lüleler:** Çanak kısmı silindir şeklinde olan lülelerin iç hacimleri dar ve ağız çapları 1 cm’nin altındadır. En erken lüleler olarak bilinen bu grup lülelerin üretimi 17. yüzyılda başlayıp, 18. yüzyıla kadar devam etmiştir.
- 2. Yuvarlak Çanaklı Lüleler:** Lülenin yuvarlak çanak omurga kısmı, silindirik duman yolu kısmına bağlanmaktadır. İç hacmi büyüyen çanağın ağız çapı da 1 cm’nin üzerindedir. 18. yüzyıla tarihlendirilmektedir.
- 3. Disk Çanaklı Lüleler:** Lülenin çanak kısmının ortası disk biçiminde olup, gövde ortadan yukarı doğru yükselir, ağız kenarı kimi zaman içe kimi zaman da dışa doğru çekiktir. İstanbul-Tophane lüleleri olarak da bilinen lüleler 19. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Hayes, Saraçhane kazılarında tespit edilen lüleleri sınıflandırırken⁵ Disk Çanaklı Lüleleri kırmızı açkılı kategorisi içinde VII ve XXV tip numarasıyla tanımlamıştır.⁶
- 4. Lale Çanaklı Lüleler:** Çanağı lale şeklinde olan lülelerin üzerinde de lale motifleri görülmektedir. 19. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmektedir. Hayes, Saraçhane kazılarında tespit edilen lüleleri sınıflandırırken Lale Çanaklı Lüleleri geç lüle kategorisi içinde VIII ve XVI tip numarasıyla tanımlamıştır.⁷

Ülkemizde yapılan kazıların üst tabakalarında lülelere sıkça rastlanılmaktadır. Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) kazılarında tespit edilen lülelerin benzerlerine, İstanbul genelinde yapılan İstanbul Arkeoloji Müzeleri’nin yürüttüğü kurtarma kazıları ile Bakanlar Kurulu kararıyla yürütülen bilimsel kazılarda rastlanılmıştır. Bunlar; Saraçhane⁸, Tekfur Sarayı (Yenişehirlioğlu 2002: 335), Yenikapı⁹ ve Yoros Kalesi¹⁰ kazılarıdır.

Küçükçekmece Göl Havzası (Bathonea) kazılarında 2009 yılından 2013 yılına kadar devam eden çalışmalarda 8. ve 24. alanlar olarak adlandırılan bölgelerdeki açmaların Osmanlı dönemine ait tabakalarında

4 Detaylı bilgi için: Yener 2005: 95-94; Ayhan 2010a: 51; Baram 2004: 155-159.

5 Hayes, Saraçhane kazılarında tespit edilen lüleleri dönemsel, renk ve bölgesel olarak 1. Erken tipler, 2. Erken kırmızı tipler, 3. Kırmızı ve sırlı tipler, 4. Geç lüle tipleri, 5. Geç Bulgaristan tipleri, 6. Diğer takımlardaki lüle çanakları diye 6 kategoriye ayırmıştır. Bu kategorileri de 27 tip numarasıyla incelemiştir. Bkz.: Hayes 1992: 393-394.

6 Hayes 1992: 392-393, Figüre 149 VII ve XXV, Plate 50 g-h.

7 Hayes 1992: 392-393, Figüre 149 VIII ve XVI.

8 Hayes 1992: 391-395, Plate 50 d-i.

9 Aydın 2013:149-152, Kat. 94-99.

10 Yoros Kalesi 2011 Arkeolojik Kazı Çalışmaları Raporu: 8-18.

ele geçen lüle sayısı 52 adettir. Lüle ve lüle parçalarının yıllara göre dağılımı 2010 yılında etütlük olarak 2 adet, 2011 yılında 6 envanterlik, 3 etütlük olmak üzere toplam 9 adet; 2012 yılında tümü etütlük olarak 13 adet; 2013 yılında ise tümü etütlük olarak 28 adettir. Genel olarak ele geçen 52 adet pişmiş toprak lüle ve lüle parçası bu makalede ele alınmıştır (**Res. 2**). İncelenen lülelerden 48 adeti 24. alanda, diğer 4 adeti ise 8. alanda yürütülen kazılarda bulunmuş (**Tablo 1**) ve seçilen 16 adedi aşağıda katalog halinde tanımlanmıştır. Envanter olarak kaydedilen lüle örneklerinin çizimlerinde çalışmaya eklenmiştir (**Çiz.2**). Lüleler; silindirik çanaklı lüleler (**Kat. No 1-2**), yuvarlak çanaklı lüleler (**Kat. No 3-5-12-13-14-15-16**), disk çanaklı lüleler (**Kat. No 6-10**), lale çanaklı lüleler (**Kat. No 11**) olmak üzere dört tipte ele alınmıştır (**Tablo 2**). Lülelerin motifleri incelendiğinde, genellikle S, X, dikey çizgiler ve yatay çizgilerin yapıldığı çizgisel bezemeler (**Kat. No 1, 5**) ile bütün yaprağı ve lalenin yapıldığı bitkisel bezemelerin (**Kat. No 3, 11**) varlığı görülmektedir. Bezemelerin ağırlıklı olarak rulet baskı (**Kat. No 7, 8, 10**) ve kazıma tekniği (**Kat. No 11**) ile yapıldığı saptanmıştır. Bazı lüle örneklerinde ise, atölye damgalarına rastlanmıştır (**Kat. No 3, 4, 13**).

Kazıda lülelerin çoğunluğunun bulunduğu 24. alanda halen büyük bir kısmı ayakta olan çiftlik yapı kalıntıları ile pişmiş toprak kap parçaları, sikkeler ve tarım aleti olarak kullanılmış metal gereçler Osmanlı dönemi eser grubunu oluşturmaktadır. 8. alanda ise Osmanlı dönemine tarihlenen çok az sayıda seramik, sikke ve lüle buluntusu ise bu alanın Osmanlı döneminde fazla kullanılmamış olduğunu göstermektedir. İncelediğimiz pişmiş toprak lüle grubu, her ne kadar teknik açıdan birbirine benzerlik gösterse de, her birinin farklı bir kalıbın ve zevkin ürünü olduğu görülmektedir. Geç Osmanlı dönemi nüfusunun kişisel zevkleri ve yaşam biçimleri hakkında da fikir edinmemizi sağlayan lüleler, bölgedeki Geç Osmanlı dönemi yaşamına ait küçük bir kesit sunmaktadır.

Açma Adı	Bulunan Lüle ve Lüle Parçası Sayısı
8/22J	1
8/24M	1
8/15G	1
8/16G	1
21/23X	4
24/36Z	1
24/37Z	7
24/38Z	1
24/16H	4
24/17F	1
24/17H	9
24/19F	4
24/17I	3
24/14-15JK	6
24/19H	8
Toplam:	52

Tablo 1: Ele geçen lülelerin, açmalara göre dağılımları.

	Silindirik çanaklı lüleler	Yuvarlak çanaklı lüleler	Disk çanaklı lüleler	Lale çanaklı lüleler
Lüle	2	12	12	
Çanak Parçası	2	1	3	1

Tablo 2: Kataloglanan lüle ve lüle parçalarının tipolojik dağılımı.

Katalog¹¹

KAT. NO: 1 (Res. 2a-Res. 2b)

Kazı Etüt No: KÇG13.ET221

Eser Adı: Lüle Çanak Parçası

Bul. Yeri: 24/37Z açması a plankaresi

Bul. Sev.: 0,97 m

Ölçüler: U: 4,3 cm, G: 2,6 cm, Ç: 1,9 cm

Durum: Lülenin çanak kısmı mevcut olup, tütek kısmından kırıktır. Çanağın ağız kenarında yanık izleri görülmektedir. Yüzeyinde yer yer aşınmalar vardır.

Tanım: Pişmiş toprak lüle, sarımsı kırmızı (5/6 5YR) hamurlu ve astarlıdır. Hamuru mika katkılı ve iyi pişirilmiştir. Silindir şeklindeki çanağın ağız kenarında tek sıra kabartma bezeme mevcuttur. Gövdenin orta kısmında, iki paralel yiv arasında üstte birbirini takip eden 'X' biçimli, altta ise yine birbirini takip eden yer yer bozulmuş yaprak motifinin olduğu rulet baskı ile yapılmış bir kuşak bulunmaktadır. Kuşağın altından çanağın dip kısmına doğru dikine uzanan yivler mevcuttur. Çanağın alt kısmına çift sıra halinde çizgisel üçgen omurga şeklinde tütek uzantısı yapılmıştır.

Tip ve Dönem: Silindir çanaklı lüle, 17-18. yüzyıl.

KAT. NO: 2 (Res. 3a-Res. 3b)

Kazı Etüt No: KÇG13. ET216

Eser Adı: Lüle Çanak Parçası

Bul. Yeri: 8/22J açması a plankaresi

Bul. Sev.: 11,26-11,06 m

Ölçüler: U: 3,4 cm; G: 2,7 cm; Ç: 1,6 cm

Durum: Lülenin tütün kısmı eksik olup, çanağın ağız kenarından bir bölümü kırık ve noksandır. Yüzeyinde, aşınmalar vardır.

Tanım: Pişmiş topraktan lüle gri (5/1 5Y) hamurlu ve astarlıdır. Hamuru ince mika katkılı ve çok iyi pişirilmiştir. Silindir şeklindeki çanağın orta bölümünde çift sıra verev içi boş nokta bezeme bulunmaktadır. Çanağın alt kısmına üçgen omurga şeklinde tütek uzantısı mevcuttur.

Tip ve Dönem: Silindir çanaklı lüle, 17-18. yüzyıl.

KAT. NO: 3 (Res. 4a-Res. 4b)

Kazı Etüt No: KÇG13.ET217

Eser Adı: Lüle

Bul. Yeri: 24/17I açması a plankaresi

Bul. Sev.: 11,50 m

Ölçüler: U: 4 cm; G: 2,2 cm; Ç: 1,4 cm

Durum: Lüle, tütek kısmından kırık ve eksiktir. Bezeme ve boyası yer yer aşınmıştır.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle, açık yeşilimsi gri (7/1 10Y 1 For Gley) hamurlu, koyu gri boyalı (4/1 10B 2 For Gley) ve astarlıdır. Hamuru mika katkılı ve iyi pişirilmiştir. Basık yuvarlak çanaklı lülenin ağız kenarı düz hafif dışa taşkındır. Ağızın altında içbükey boyun hafif eğri dikey çizgiler ile bezenmiştir. Çanağın gövdesinde dikey konumda içi boş oluk şeklinde dikdörtgen yivlerin arası tütün yaprakları ile doldurulmuştur. Dikey çizgi ile tütün yapraklarının üst kısmına, kurdele motifi ve yuvarlak bir bezeme sıralanarak süsleme zenginleştirilmiştir. Alt kısmına nokta ile belirtilmiş üçgen omurga şeklinde tütek uzantısı yapılmıştır. Çanağın altında tütek uzantısının ortasında tek sıra halka (o) şeklinde atölye damgası? bulunmaktadır.

Tip ve Dönem: Yuvarlak çanaklı lüle, 18. yüzyıl.

¹¹ Bu katalogta Munsell Soil Color Charts 1994 revised edition kullanılmıştır. Kullanılan kısaltmalar: Kat. No: Katalog Numarası; Bul.: Buluntu; Sev.: Seviyesi; U: Uzunluk; G: Genişlik; Ç: Çap; m: metre; cm: santimetre.

KAT. NO: 4 (Res. 5a-5b-5c)

Kazı Etüt No: KÇG13.ET228

Eser Adı: Lüle

Bul. Yeri: 24/19H açması c plankaresi

Bul. Sev.: 9,76-9,67 m

Ölçüler: U: 5,1 cm; G: 2,6 cm

Durum: Lüle, çanak kısmından kırık ve eksiktir.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle, kırmızı (5/6 2.5YR) hamurlu, sarımsı kırmızı (5/6 5YR) astarlıdır. Hamuru, ince mika katkılı ve iyi pişirilmiştir. Yuvarlak çanağın mevcut olan kısmında ince dikey çizgilerle yiv bezeme bulunmaktadır. Alt kısmına iki sıra çizgisel üçgen omurga şeklinde olan tütek uzantısının iç kısmında nokta bezemeler vardır. Kısa olan tüteğin ağız kenarında bombeli ikiye bölünmüş bilezik bulunmaktadır. Bombeli bileziğin üst bölümünde sıralı olarak ters "V" şeklinde içi küçük dikey çizgilerle doldurulmuş bezeme yapılmıştır. Bileziğin alt kısmında küçük dikey çizgilerle bordür yapılmış, yatay iki adet daire ile sınırlandırılmıştır. Tütek kısmında atölye damgası mevcuttur (Res. 5c).

Tip ve Dönem: Yuvarlak çanaklı lüle, 18. yüzyıl.

KAT. NO: 5 (Res. 6a-Res. 6b)

Kazı Etüt No: KÇG13.ET226

Eser Adı: Lüle Çanak Parçası

Bul. Yeri: 24/37Z açması d plankaresi

Bul. Sev.: 0,86-0,63 m

Ölçüler: U: 3,9 cm, G: 2,4 cm

Durum: Lüle çanak parçası kırık ve eksiktir. Çanağın yüzeyinde siyah noktalar halinde yer yer bozulmalar vardır.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle, koyu kırmızı (4/8 2.5YR) hamurlu ve astarlıdır. Hamuru, ince mika katkılı ve iyi pişirilmiştir. Yuvarlak şeklindeki çanağın gövde kısmından alt kısmına doğru dikey çizgisel yivler mevcuttur. Çanağın alt kısmında üçgen omurga ile tütek uzantısı yapılmıştır.

Tip ve Dönem: Yuvarlak çanaklı lüle, 18. yüzyıl.

KAT. NO: 6 (Res. 7a-Res. 7b)

Kazı Etüt No: KÇG13.ET230

Eser Adı: Lüle

Bul. Yeri: 24/19H açması d plankaresi

Bul. Sev.: 10,02-9,56 m

Ölçüler: U: 5,8 cm; G: 3,8cm; Ç: 2,3 cm

Durum: Lüle, çanak kısmından kırık ve eksiktir.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle, koyu kırmızı (3/6 2.5YR) hamurlu ve astarlıdır. Hamuru mika katkılı ve iyi pişirilmiştir. Disk şeklindeki çanağın üst gövdesinde dikey küçük çizgilerle yiv bezemesi vardır. Çanağın alt kısmında iki sıra halinde çizgisel üçgen omurga içine nokta bezeme ile tütek uzantısı yapılmıştır. Tütek kısmının çanakla birleştiği üst kısımda nokta bezemesi bulunmaktadır. Tüteğin ağız kenarında silindirik yatay çizgi bezemesi bulunan bombeli bilezik ile alt kısmında çift sıra yatay nokta bezeme mevcuttur.

Tip ve Dönem: Disk çanaklı lüle, 19. yüzyıl.

KAT. NO: 7 (Res. 8a-Res. 8b)

Kazı Etüt No: KÇG13.ET231

Eser Adı: Lüle

Bul. Yeri: 24/19H açması d plankaresi

Bul. Sev.: Yüzeyden

Ölçüler: U: 5,4 cm; G: 2 cm

Durum: Lüle, çanak kısmından kırık ve eksiktir.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle, açık gri (7/1 2.5Y) hamurlu ve astarlıdır. Hamuru, mika katkılı ve iyi pişirilmiştir. Disk biçimli çanağın disk kısmı bezemesizdir. Alt kısmında nokta ile belirtilmiş üçgen omurga ile tütek uzantısı bulunmaktadır. Kısa tüteğin ağız kenarında ince dikey yivler ile daraltma yapılmıştır. Hemen alt kısmına üzerinde rulet baskı ile yapılmış çift sıra yatay ‘s’ bezemeleriyle oluşturulmuş bombeli bilezik kısmı yatay halka ile sınırlandırılmıştır.

Tip ve Dönem: Disk çanaklı lüle, 19. yüzyıl.

KAT. NO: 8 (Res. 9a-Res. 9b)

Kazı Etüt No: KÇG13.ET219

Eser Adı: Lüle Çanak Parçası

Bul. Yeri: 24/14-15JK

Bul. Sev.: 15,10 m

Ölçüler: U: 4,3 cm; G: 3,1 cm; Ç: 1,5 cm

Durum: Lüle çanak parçası kırık ve eksiktir. Çanağın yüzeyinde yer yer bozulmalar ile iç kısmında yanık izleri mevcuttur.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle çanak parçası, kırmızı (5/6 10R) hamurlu ve astarlıdır. Hamuru, ince mika katkılı ve iyi pişirilmiştir. Disk biçimindeki çanağın etrafında bulunan disk çevresine tek sıra boncuk dizisinin bulunduğu rulet baskı mevcuttur. Çanağın alt kısmında nokta ile belirtilmiş üçgen omurga ile tütek uzantısı yapılmıştır.

Tip ve Dönem: Disk çanaklı lüle, 19. yüzyıl.

KAT. NO: 9 (Res. 10a-Res. 10b)

Kazı Etüt No: KÇG13.ET227

Eser Adı: Lüle Çanak Parçası

Bul. Yeri: 24/15K açması c plankaresi

Bul. Sev.: 15,55-15,25 m

Ölçüler: U: 4,1 cm; G: 3,5 cm; Ç: 1,8 cm

Durum: Lüle çanak parçası kırık ve eksiktir. Çanağın yüzeyinde yer yer bozulmalar ile iç kısmında yanık izleri mevcuttur.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle çanak parçası, kırmızı (4/6 5YR) hamurlu ve astarlıdır. Hamuru, mika katkılı ve iyi pişirmiştir. Disk biçimli çanağın etrafında bulunan disk üzerini dik olarak kesen ve bir kuşak gibi saran şeritlerle oluşturulmuş yivler mevcuttur. Bezemenin gövde kısmında iç içe yapılmış “v” bezemesi bulunmaktadır. Gövdeden ağız kenarına doğru uzanan kısımda ise nokta bezemesi yapılarak keskin bir geçiş sağlanmıştır. Çanağın alt tarafında, bu kısmı çevreleyen nokta şeklinde yapılmış yay bezemeleri bulunmakta ve çizgisel üçgen omurga ile tütek uzantısı yer almaktadır.

Tip ve Dönem: Disk çanaklı lüle, 19. yüzyıl

KAT. NO: 10 (Res. 11a- Res. 11b)

Kazı Etüt No: KÇG13.ET229

Eser Adı: Lüle Çanak Parçası

Bul. Yeri: 24/19H açması d plankaresi

Bul. Sev.: 10,29-10,04 m

Ölçüler: U: 3,4 cm; G: 3,6 cm; Ç: 2,2 cm

Durum: Lüle çanak parçası kırık ve eksiktir.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle çanak parçası, sarımsı kırmızı (5/6 5YR) renkte hamurlu ve astarlıdır. Hamuru, mika katkılı ve iyi pişirilmiştir. Disk biçimli çanağın disk kısmına rulet baskı yöntemi ile sıralı olarak ortası noktalı baklava motifleri yapılmıştır. Alt kısmında ise dikey oluk yiv ile üçgen omurga şeklinde tütek uzantısı mevcuttur. Tütek uzantısı diğer lülelerde olduğundan daha belirgin ve sivridir.

Tip ve Dönem: Disk çanaklı lüle, 19. yüzyıl

KAT. NO: 11 (Res. 12)

Kazı Etüt No: KÇG13.ET232

Eser Adı: Lüle Çanak Parçası

Bul. Yeri: 25/4J açması a plankaresi

Bul. Sev.: 1,18-0,51 m

Ölçüler: U: 3,2 cm; G: 2,9 cm

Durum: Lüle çanak parçası kırık ve eksiktir.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle çanak parçası, kırmızımsı sarı (6/6 5YR) renkli ve astarlıdır. Üzerindeki lale motifinden yola çıkarak lale biçimli olduğunu düşündüğümüz parçanın yüzeyinde yan yana oval yivler içerisinde kazıma tekniği ile lale motifleri bulunmaktadır. Alt kısmında üçgen omurga etrafında nokta bezemelerin bulunduğu tütek uzantısı mevcuttur.

Tip ve Dönem: Lale çanaklı lüle, 19. yüzyıl.

KAT. NO: 12 (Res. 13)

Kazı Env. No: KÇG12.ET06

Eser Adı: Lüle

Bul. Yeri: 24/17F açması

Bul. Sev.: Yüzeyden

Ölçüler: U: 5,2 cm; G: 2,5 cm; Ç: 3,0 cm

Durum: Lülenin çanak kısmında kısmi kırık.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle. Kırmızı (4/6 5YR) hamurlu ve astarlıdır. Hamuru, iyi pişirilmiştir. Çanak kısmı ortada Bu sebeple oldukça yüksek olup, tütün kapasitesi fazladır. Çanağın alt kenar kısmından çanağın karşıt üst kenarına doğru simetrik olarak çift sıra çizgi bezeme yapılmıştır. Tüteğin boyun kısmındaki kuş damgası belirgindir.

Tip ve Dönem: Disk çanaklı lüle, 19. yüzyıl.

KAT. NO: 13 (Res. 14- Çiz.2)

Kazı Env. No: KÇG11.ENV04

Eser Adı: Lüle

Bul. Yeri: 24/17H açması

Bul. Sev.: Yüzeyden

Ölçüler: U: 5,4 cm; G: 2,6 cm; Ç: 3 cm

Durum: Lüle tüm haldedir.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle çanak parçası, kırmızı (5/6 2.5YR) hamurlu, sarımsı kırmızı (5/6 5YR) astarlıdır Hamuru, mika katkılı ve iyi pişirilmiştir. Disk şeklindeki çanağın üst gövdesinde dikey küçük çizgilerle yiv bezemesi vardır. Çanağın alt kısmında iki sıra halinde çizgisel üçgen omurga içine nokta bezeme ile tütek uzantısı yapılmıştır. Tütek kısmının çanakla birleştiği üst kısımda nokta bezemesi bulunmaktadır. Tütek uzantısı üzerinde yan bölümde damga mevcuttur.

Tip ve Dönem: Disk çanaklı lüle, 19. yüzyıl.

KAT. NO: 14 (Res. 15- Çiz.2)

Kazı Env. No: KÇG11.ENV17

Eser Adı: Lüle

Bul. Yeri: 24/17H açması

Bul. Sev.: Yüzeyden

Ölçüler: U: 5,2 cm; G: 2,8 cm; Ç: 3 cm

Durum: Lüle tüm haldedir.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle. Beyaz hamurludur (5/1 5Y). İyi pişirilmiştir. Disk şeklindeki

çanağın üst gövdesinde çapraz çizgilerle oluşturulan bezeme vardır. Çanağın alt kısmında merkezden kenarlara doğru simetrik olarak 10 çift sıra çizgi bezeme yapılmıştır. Tütek kısmında iki nokta bezeme sırası içerisinde çapraz nokta bezemeleri yapılmıştır. Tütek uzantısı üzerinde yan bölümde damga mevcuttur.

Tip ve Dönem: Disk çanaklı lüle, 19. yüzyıl

KAT. NO: 15 (Res. 16- Çiz.2)

Kazı Env. No: KÇG11.ENV18

Eser Adı: Lüle

Bul. Yeri: 24/17H açması

Bul. Sev.: Yüzeyden

Ölçüler: U: 5,8 cm; G: 2,8 cm; Ç: 3 cm

Durum: Lülenin çanak kısmında kısmi kırık.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle. Beyaz hamurlu, (5/1 5Y) gri astarlıdır. Hamuru, iyi pişirilmiştir. 8 kollu bir yıldız formunda tasarlanmış olup, tütek kısım bağlantısı sebebiyle 7 çıkıntı görülmektedir. Çanağın alt kısmında merkezden boyun kısmına doğru simetrik olarak çift sıra çizgi bezeme yapılmıştır. Tütek kısmında da boyun ve ağız kenarlarında nokta bezemeler yapılmıştır.

Tip ve Dönem: Disk çanaklı lüle, 19. yüzyıl

KAT. NO: 16 (Res. 17- Çiz.2)

Kazı Env. No: KÇG11.ENV31

Eser Adı: Lüle

Bul. Yeri: 24/17H açması

Bul. Sev.: Yüzeyden

Ölçüler: U: 5,2 cm; G: 2,5 cm; Ç: 3,5 cm

Durum: Lülenin tütek kısmında kısmi kırık.

Tanım: Pişmiş topraktan yapılmış lüle. Kırmızı (4/6 5YR) hamurlu ve astarlıdır. Hamuru, iyi pişirilmiştir. Çanak kısmı ortada bulunan çizgi sebebiyle iki bölüm olarak yapılmış olmalıdır. Bu sebeple oldukça yüksek olup, tütün kapasitesi fazladır. Çanağın alt kısmında merkezden boyun kısmına doğru simetrik olarak çift sıra çizgi bezeme yapılmıştır. Tütek kısmında ağız kenarında nokta bezemeler yapılmıştır.

Tip ve Dönem: Disk çanaklı lüle, 19. yüzyıl.

Kaynakça

Modern Kaynaklar

- Aydın 2013 Aydın, N. 2013. "Osmanlı Dönemi", *Saklı Limandan Hikâyeler Yenikapı'nın Batıkları*: 144-153.
- Aydın 2008 Aydın, Ş., Öniş, H. 2008 "İstanbul Küçükçekmece Gölü Arkeolojik Tespit Çalışmaları", *12. Sualtı Bilim ve Teknolojileri Toplantısı, SBT'08 Bildiriler Kitabı*, 38-47.
- Aydın 2013 Aydın, Ş. 2013, Küçükçekmece Gölü Havzası (Bathonea?) Kazıları (2009–2012) *İSTANBUL ARAŞTIRMALARI YILLIĞI*, 2 2013, s. 41-53
- Aydın 2015 Aydın, Ş. "BATHONEA, a Long-lost City at the Crossroads of Europe and Asia, *World Archaeology Magazine Issue 73, October 2015, 26-31*
- Aydın - Bilgili 2015 Aydın, Ş., Bilgili, A. E., "İstanbul Tarih Öncesi Arkeolojik Yüzey Araştırmaları ve Büyükçekmece Göl Havzası (Bathonea) Kazılarının İstanbul'a Katkıları" *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi, Sayı :150, 2015, s.374-389*
- Aydın ve Öniş 2011 Aydın, Ş., Aydın, H., Öniş, H. 2011 "Küçükçekmece Lake's Basin Antique Harbors", *HARBORS AND HARBOR CITIES IN EASTERN MEDITERRANEAN, BYZAS* 19, 30.05-1.06 2011, s. 437-443

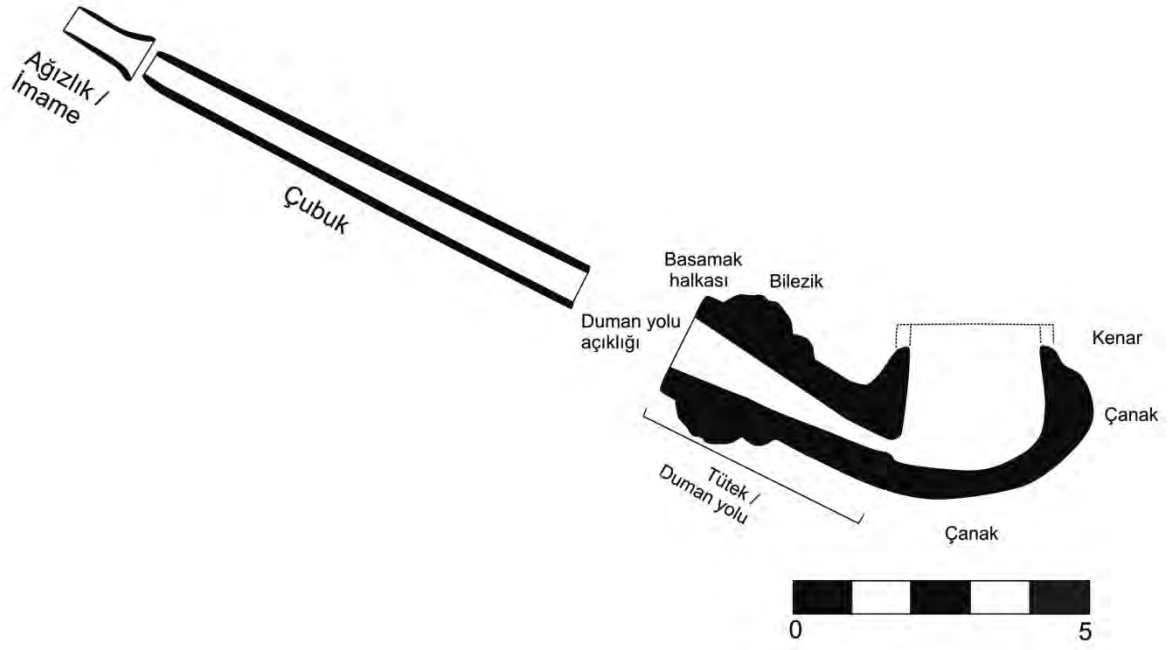
KÜÇÜKÇEKMECE GÖL HAVZASI (BATHONEA ?) KAZILARI OSMANLI LÜLELERİ

- Ayhan 2010a Ayhan, G. 2010a. "Başur Höyük Kazısı Lüle Buluntuları", *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*: 49-58.
- Ayhan 2010b Ayhan, G. 2010b. "Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntularının Değerlendirilmesi", *Sanat Tarihi Dergisi XIX/I*: 1-22.
- Bakla 1985 Bakla, E. 1985. "Unutulmuş Bir Halk Sanatı, Lülecilik", *Antika Dergisi* 4: 4-6.
- Bakla 1987 Bakla, E. 1987. "Lülecilik (Tophane)", *V.İ.P. Dergisi* 12: 81-82.
- Baram 2004 Baram, U. 2004. "Filistin Geçmişinden Dolaşık Objeler Osmanlı Dönemi İçin Arkeolojik Bakış Açuları, 1500-1900", *Osmanlı Arkeolojisi*: 142-163.
- Hayes 1992 Hayes, J. W. 1992. *Excavations at Saraçhane in İstanbul*, Vol. 2, *The Pottery*, Princeton.
- Kuşoğlu 1989 Kuşoğlu, M. Z. 1989. "Düinkü Sanatlarımızdan Lülecilik", *İlgi* 56: 32-35.
- Yener 2005 Yener, A. 2005. "Tütün Lüleleri ve Antalya-Kaleiçi'nde Bulunan Örnekler", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 119: 94-113.
- Yenişehirlioğlu 2002 Yenişehirlioğlu, F. 2002. "Tekfur Sarayı Çini Fırınları Kazısı 1995-2001", *24. Kazı Sonuçları Toplantısı*, C. 1: 329-344.

Elektronik Kaynaklar

Yoros Kalesi 2011 Arkeolojik Kazı Çalışmaları Raporu, (Çevrimiçi) <http://www.ttk.gov.tr/templates/resimler/File/Kazilar/2012/39-YorosKalesi.pdf> (17.10.2015, 17:45).

Çiz. 1: Lülenin yapısı (G. Ayhan'ın çalışmaları baz alınarak D. Kaya tarafından geliştirilmiştir).

Res. 1: 2013 yılında bulunan lülelerin toplu görünümü.

KÜÇÜKÇEKMECE GÖL HAVZASI (BATHONEA ?) KAZILARI OSMANLI LÜLELERİ

Res. 2a

Res. 2b

Res. 3a

Res. 3b

Res. 4a

Res. 4b

Res. 5a

Res. 5b

Res. 5c

Res. 6a

Res. 6b

KÜÇÜKÇEKMECE GÖL HAVZASI (BATHONEA ?) KAZILARI OSMANLI LÜLELERİ

Res. 7a

Res. 7b

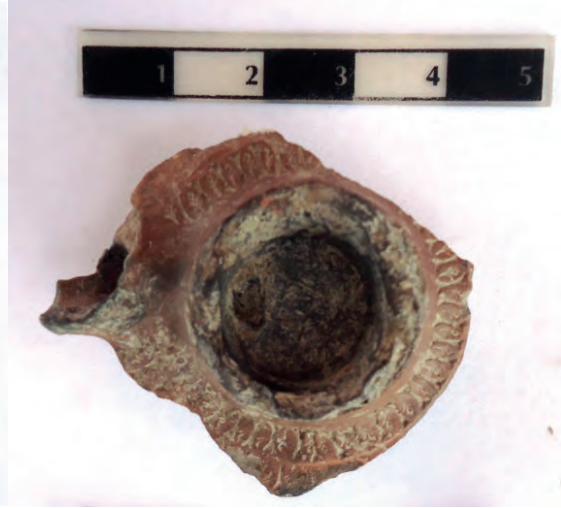
Res. 8a

Res. 8b

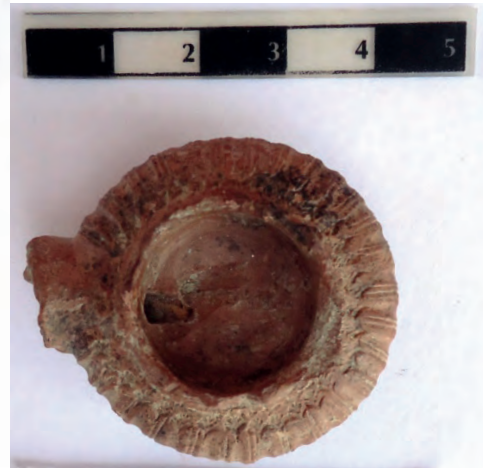
Res. 9a

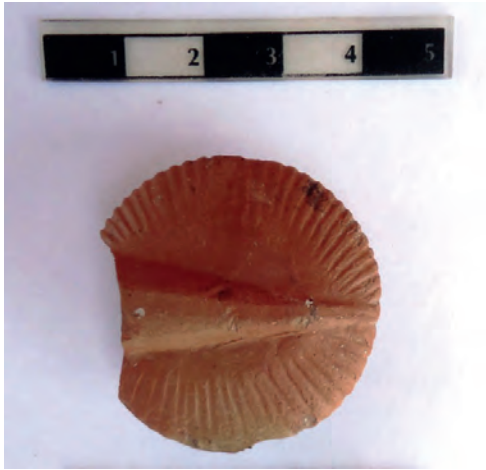
Res. 9b

Res. 10a

Res. 10b

Res. 11a

Res. 11b

Res.12

KÜÇÜKÇEKMECE GÖL HAVZASI (BATHONEA ?) KAZILARI OSMANLI LÜLELERİ

Res. 13

Res. 16

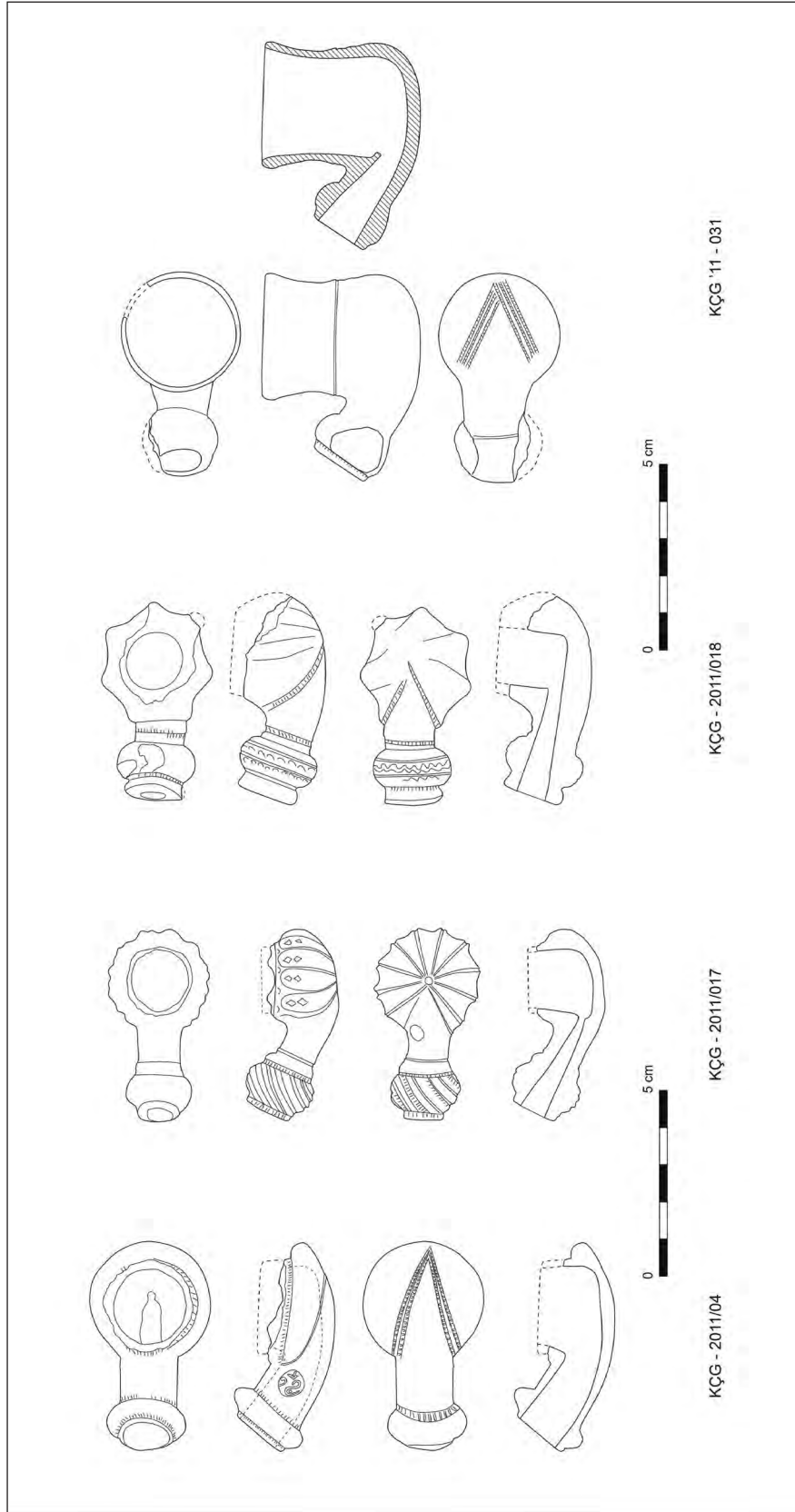
Res. 14

Res. 17

Res. 15

Çiz. 2